

Vălmășagul european

Europa și, prin ea omenirea întreagă, trece prin o clipă din cele mai grave ale existenței ei seculare. Popoarele și Statele se prăbușesc unele asupra celorlalte; toate trag sabia, toate încarcă tunurile, toate fac chemare la puterile distrugerei, pare că s'ar grăbi să răstoarne, în puțin timp, toată clădirea rădicată cu încetul prin lungi veacuri de muncă.

Care este cauza stărei actuale a minții popoarelor europene? Ce împrejurări le împing la o lucrare atât de protivnică întregii mișcări spre progres ce caracterizază timpurile moderne? Căci, să se bage de seamă un lucru: de și războiul este nedespărțit de firea omenească, totuși când el se naște între două sau chiar mai multe state, cât timp el nu alcătuește decât un fenomen parțial în omenire, el nu poate fi o primejdie decât pentru acei ce'l înfruntă, dar nu atinge în miezul ei chiar arca culturii. Apoi puferile ce rămân numai privitoare ale turburării pot interveni, împacă, și chiar impune reintrarea în starea normală. Tot pacea rămâne arbitrul situației și fără pace, fără liniște, nu este loc pentru propășire, nu este cu putință civilizație. În vălmășagul obștesc ce a cuprins însă aproape întreaga omenire cultă, cine va mai pune la cale elementele întărite, când cele mai mari puteri ale lumii se amenință mutual cu nimicirea? În stăruințele statelor rămase în afară de conflict poate că și face loc ideea dreptului care, ori cât ar fi ea de ciuntită de toporul intereselor, tot mijlocește o formă de viață nouă, primită mai la urmă de acei ce se războieră și care aduce iarăși liniștea în locul turburării. În starea haotică în care lu-

mea a fost aruncată prin deslănțuirea războiului universal, cine va fi împăciuitorul, cine va impune glasul rațiunii pentru potolirea răsculatului simțimânt? Intru cât totî se bat, nu mai rămâne decât puterea brutală care să hotărască predominarea.

Pacea nu mai poate fi opera înțelegerii, ci numai a siluirii. Marea concepție omenească care deosebește ființa noastră de aceea a animalelor, concepția dreptului, va fi primejduită și cu dânsa întregul rost al civilizației care nu poate fi cugetată decât ca o înflorire tot mai deplină a ideii dreptății.

Ceea ce este deci înspăimântător în turburările care bântuesc omenirea actuală nu este atâta dărăpănarea materială și pierderea existențelor omenești, căci acestea ori cât ar fi de mari, sunt grabnic reîntregite de puterile fizice, ci întunecarea ideii morale, atributul cel mai de samă al omenirii.

Dar să mai luăm aminte încă o împrejurare. Până acuma războiul a fost încunjurat și îndepărtat cu cele mai mari sforțări. S'au alcătuit constelații politice care au dăinuit zeci de ani, numai în scopul de a asigura pacea. Statele cele mari se temeau toate de izbucnirea unor dușmăni; de aceea armau ele așa de cumplit, tocmai pentru a evita războiul, după o formulă moștenită dela Romani. De aceea se temeau ele așa de mult de neînțelegerile popoarelor balcanice, și au izbutit atâta timp a nu se amesteca în certele lor, însărcinând tot un Stat mai mic, România, cu punerea lor la cale, tocmai pentru a nu da pricină de ceartă între ele. Și acuma de odată Statele cele mari își declară mutual războiul cu o liniște, cu o nepăsare, ca și când ar schimba niște deșerte formule de politeță. Austro-Ungaria atacă pe Serbia, Germania pe Rusia și pe Franța, Anglia pe Germania, Austro-Ungaria pe Rusia, Franța pe Austro-Ungaria ș. a. m. d. Numai Italia așteaptă încă se vadă cum să loviască mai bine pe dușmana ei de moștenire, Austria. Ba se mai prevăd și împărțări ale Turciei, Bulgariei, Egiptului, Japoniei și Statelor Unite, pentru ca danțul macabru să se întindă în toate continentele; să prindă în hora morței toate popoarele care până acum au purtat în mâni facla civilizației. Toate aceste îndușmăniri succesive și deschise așa fără nici o șovăire, oarecum ca ceva firesc și neapărat, trebuie să ne pună pe gânduri.

Să vedem care este oare explicarea acestui fenomen absolut neobișnuit, ca starea de pace, ce se credea cel mai scump ideal omenesc, să fie așa deodată părăsită și înlocuită cu un războiu îngrozitor ?

S'ar putea atribui această epidemie morală, această nebunie colectivă, unei influențe cozmice, viciării aerului prin unele gazuri subtile din coada unei comete ; ceva la fel cu ceea ce se petrecu în un oraș din Olanda în urma unei glumețe experiențe a doctorului Ox, închipuită de romancierul științific francez Jules Verne. Poporația acelei orașel eră cea mai fericită din lume ; cetățenii erau cei mai mulțămiiți cu ocârmuirea ; copiii ascultau de părinții lor, lucrătorii de patroni ; căsniciile erau toate modele de armonie și moralitate ; delictes și crime nu se comiteau și judecătorii civili muriau de urât, neavând ce judeca. Doctorul Ox care avea teoriile lui despre influența fizicului asupra moralului, înființă în acel oraș o fabrică de oxigen a căreia product însă, în loc de a' l închide în baloane, îi dădea drumul în atmosfera orașului. Se observă, după câteva zile, un mers mai grăbit al oamenilor, o rădicare a voacei lor când vorbeau, o îmbogățire a shimelor lor ; în curând se iviră certe până atunci neauzite, care degenerau în bătăi și, lucru mai curios, este că toți orașenii priveau aceste apucături noues ca ceva foarte firesc, dedându-se cu toții pe întrecutele la acest neașteptat fel de viață.

Credem însă că trebuie să lăsăm la oparte chipul fiziologic de a explica nervozitatea sau mai bine zis nevroza europeană și că trebuie recurs la o explicare firească pentru faptele omenesti, acea sociologică.

Aici însă trebuie să ne ferim a cădea în o rătăcire, aceea de a atribui oamenilor individuali care au mai multă sau mai puțină înriurire asupra conducerii trebilor publice, cauza determinantă a groznicului măcel. Nici împăratul Francisc Iosif, nici măcar Wilhelm II, nici Țarul Rusiei, nici oamenii politici unguri nu sunt pricina hotărâtoare a acestui mare eveniment istoric. Toți aceștia nu sunt decât organele exterioare de rostire ale unor mari puteri istorice ascunse care împing evenimentele la lumina zilei, încărcând în ochii multora pe monarhi și pe miniștri cu o răspundere ce nu li se poate pune în seamă.

Cauza adevărată a războiului actual este dată de relațiile între popoare, de urile de rasă care au fost com-

primate în chip măestrit atâta timp ; dar când au atins maximul de încordare au trebuit să rupă zăgazarile, răpezind viforoasele unde ale puhoiului asupra lumii înspăimântate.

Să cercetăm aceste elemente ascunse :

Omenirea europeană trăește acum de aproape jumătate de veac în stare de pace, dela marele războiu franco-german (exact 43 de ani) ; căci deși mai nici un an din acest răstimp nu a trecut fără vărsare de sânge, totuși războele purtate, ca acel ruso-turc dela 1877, acel ruso-japonez din 1904 aveau caracter mai mult extra european și tot așa a fost și războiul Italiei cu Abisinia, al Spaniei cu Statele Unite, iar al Italiei cu Turcia și chiar acela petrecut în peninsula Balcanului. În nici unul din ele nu a fost implicate *între ele* marile puteri ale Europei, acele care poartă pe umerii lor povara civilizației : Anglia, Franția, Germania, Austria, Italia și Rusia. *Între ele*, aceste puteri nu s'au lovit, ci ele au avut războaie cu alții, și prin urmare se poate spune că aproape jumătate de veac vasul cel mare al culturii omenești a fost ferit de loviturile furtunilor. Acest răstimp de 43 de ani de pace este cel mai lung ce a fost înregistrat până acum între două perioade de turburări sângeroase în Europa propriu zisă.

Dar în acest timp de liniște aparentă s'a îngrămădit neconținut materie detunătoare în adâncurile sufletului popoarelor. Mai ales a lucrat în acest sens desvoltarea ideii naționale care a frământat tot mai puternic conștiința masselor etnice. Această idee întărită cu încetul și aruncată în lumea europeană prin revoluția din 1848, a determinat, prin îmbrățișarea ei de către împăratul Franței, Napoleon al III-lea, mai întâi urmările războiului Crimeei cu sprijinirea năzuințelor poporului român, apoi în 1859 cea a dorinței de unire națională a Italiei, dezlănțuind și războaiele cele mari ale veacului trecut ; acel din 1866 și acel din 1871.

Războiul din 1866 a dat avânt rasei maghiare ; cel din 1871 a sporit încă vechea ură de rasă între Francezi și Germani, prin anexarea din partea acestora a Alsaciei și Lorenei. Francezii au hrănit neconținut gândul *revanșei*, iar în Germani s'a copt ideea că, pentru a avea liniște din partea Franței, trebuiau s'o zdrobiască cu desăvârșire,

și așa s'au încordat până la plesnire, rivalitatea acestor două mari popoare.

Expansiunea Germaniei în afară eră datorită mai ales unui fenomen natural fiziologic, prea marelui înmulțiri a populației imperiului care, ne mai găsindu'și existența în îngusta Germanie, caută o extindere în afară prin mărirea imperiului colonial; dar când Germania s'a putut gândi la acest mijloc de a'și asigura traiul poporului, eră prea târziu; cele mai multe și mai frumoase regiuni extra-europene erau acuma stăpânite de Statele mai vechi, și Germania trebui să se mulțumiască cu țări în mare parte neproductive. Chiar așa însă ea căută să zmulgă întâi Franței, cu prilejul anexării Marocului din partea acesteia, Congul francez; dar această nouă agonisită se arată ca neîndestulătoare și ceea ce Germania râvnește, sunt bogatele colonii vechi ale Franței și mai ales acele ale Angliei.

Dovada cea mai bună este că ea a cerut Angliei să rămână neutrală, făgăduindu-i că nu va ataca posesiile franceze *din Europa*, ceea ce nu înseamnă altă cevă decât scopul răpirei coloniilor franceze din Africa și Azia.

Germania apoi se gândia totdeauna cu jind la anexarea Belgiei și a Olandei, așa de minunat așezate pe Marea Nordului și din care se poate așa de ușor surprinde Anglia cu un transport de trupe de uscat care ar fi pus capăt regatului Britaniei și ar fi adus în mâinile Germanilor bogatele colonii engleze din lumea toată. De aceea și Germania și-a întărit neconținut flota și s'a luat la întrecere cu Anglia în construcția de cuirasate, așa că a ajuns, după marea ei rivală pe ocean, a doua din puterile maritime ale lumii.

Cu Rusia a trăit Germania, cât timp eră reprezentată de Prusia, în legături prietenești. De când însă a constituit Imperiul German și a găsit un sprijin în foasta ei dușmană Austria, întocmită și ea din nou pe baza supremației maghiare, Germania a trebuit să îmbrățișeze interesele aliatai sale, cu atât mai mult că apropierea Rusiei de Franța indică pe imperiul slav ca sprijinitor al țării pe care Germania o ură mai mult decât toate în lume și de a cărei război se temeă mai cumplit.

Care sunt însă interesele cele mari ale Ungurilor, conducătorii monarhiei habsburgice? Ungurii sunt un popor tot atât de energic și cu ținte mari pe cât de mic ca

număr. Ei vreau să-și mărească corpul la măsura hainelor de ambiție și dorinți cu care s'au îmbrăcat — procedarea nefirească, dar pe care, în mintea infierbântată a Ungurilor, o cred realizabilă, și anume prin sporirea artificială a neamului lor, din desnaționalizarea popoarelor slave și române care locuiesc în regatul lor. Dar, pentru a ajunge acest țel, este de nevoie neapărată a slăbi și a împiedica propășirea și întărirea Statelor de aceleași ginți ce se ridică în preajma chiar a Ungariei și care State, fiind centre puternice de atracție culturală și etnică pentru Românii și Slavii din Statul maghiar, dau acestora, puteri neconținut improspătate de împotrivire, contra tendințelor de maghiarizare. De aici se explică purtarea dușmănoasă a Ungurilor și deci a monarhiei habsburgice, în care predomină voința lor, contra Sârbiei și României; de aici silințele lor în timpul războaielor balcanice de a sprijini pe Bulgari și a susține mărirea lor în dauna Sârbiei și a României; de aici stăruințele lor desperate de a face ca Europa să revizuiască tratatul de București. Când au văzut Ungurii că neamul Sârbilor de afară din regatul lor tind să se întărească prin unirea Sârbiei cu Muntenegrul, au repetat față cu această năzuință sfortările făcute altă dată pentru împiedicarea unirii țărilor române. Atunci s'au hotărât să loviască pe Sârbi.

S'au folosit de asasinatul arhiducelui Ferdinand pentru a reînnoi contra Sârbiei toate învinuirile vechi aduse acestui Stat, din care unele erau îndreptățite în formă, ca agitația pan-sârbă a societății naționale sârbești și uneltirile acesteia pentru a răscula Bosnia și Herțegovina. Dar când ne gândim la procedarea pusă în lucrare de Austro-Ungaria pentru a anexa acele două regiuni locuite de Sârbi, nu putem decât să dăm dreptate mijloacelor întrebuintate de Sârbi contra Austriei. Pentru a răsturna o nedreptate internațională, nu avem mijloace, nici civile nici penale, ci numai puterea și cu corolarele ei: uneltirile ascunse, înșălarea și lucrările piezișe. Prin urmare să nu se vorbiască de dreptate în asemenea procedări! Ele aparțin unei sfere inferioare a vieții omenești; sunt reînvierea epocelor primitive ale desvoltărei, când omul abia se desfăcuse din animalitatea din care se trăgea.

Apoi prilejul cu care a izbucnit silnicia făcută Sârbiei de Austro-Ungaria, asasinatul perechei arhiduciale, pare tot o uneltire ungurească. Nu se poate ști de pe a-

cuma într'un chip sigur cine este autorul intelectual al acestei crime. Dacă însă aplicăm maxima instrucției penale, „is fecit cui prodest“, atunci s'ar putea mai curând bănui Ungurii decât Sârbii, de oarece arhiducele Ferdinand erà cunoscut, cel puțin așa i se făurise reputația, ca dușman al supremației ungurești și ca partizan al Slavilor și Românilor, și în deosebi al naționalităților din monarhie. Sârbii și cu Românii nu puteau decât câștiga prin venirea lui la împărăție și în desvoltarea popoarelor nu este neapărat nevoie ca o idee să fie adevărată, pentru a fi generatoare de fapte. Ungurii deci trebuiau să piardă prin venirea la împărăție a arhiducelui Ferdinand, iar Sârbii să câștige — și tocmai Sârbii să'l fi ucis, iar Maghiarii să'l răzbune?! Dar Ungurii au lucrat cu destulă dibăcie, făcând ca gloanțele ucigașe să plece din rândurile Sârbilor, și anume din acele ale unor copii.

Deși războiul a izbucnit întâi prin atacul Austro-Ungariei asupra Sârbiei, nu acest atac a prăbușit întreaga Europă în vâlmașagul cel neauzit. Dacă războiul austro-sârb ar fi fost pricina conflagrației, atunci geneza ei ar fi trebuit să fie următoarea. Rusia ca proteguitoarea Slavilor ar fi trebuit să intervină în contra Austriei, ceea ce ar fi adus intrarea în acțiune a Germaniei aliata Austro-Ungariei; iar Franția aliata Rusiei ar fi venit în ajutorul acesteia, intrând astfel în conflict cu Germania care, la rândul ei, încalcând, din motive strategice, neutralitatea Belgiei, ar fi atras și amestecul Angliei în luptă. În loc de această desvoltare logică a seriei războiului european, vedem cu totul altă succesiune de fapte cari nu mai urmează înlănțuirea logică, ci una extralogică adusă prin o succesiune de cauze speciale care izbucnesc așa parcă din senin, dar care subsistau nu mai puțin între deosebitele State, după cum au fost analizate mai sus.

În adevăr, declararea de războiu a Germaniei către Rusia nu este decât în o legătură foarte slabă cu războiul austro-sârb. Se pretinde de Germania că Rusia i-ar fi cerut să intervină la aliata ei, Austro-Ungaria, ca să mai modereze cererile făcute Sârbiei prin ultimatul trimis; dar că, în momentul când Germania începuse tratările, Rusia, în loc de a aștepta rezultatul lor, mobilizase armata ei. O asemenea purtare ar fi fost o ofensă către împăratul Germaniei, care trebuia pedepsită cu armele.

Declararea de războiu a Germaniei către Franția este încă mai lipsită de orice legătură cu războiul austro-sârb. Pretextul a fost niște incidente de graniță care se întâmplaseră doar de atâtea ori între Germania și Franția, fără a da naștere unui conflict armat. Dar chiar din faptul că toate puterile Germanilor sunt îndreptate în contra Franției și că, pentru a pătrunde mai sigur în această țară, ei nu au stat la gând d'a încălca neutralitatea Belgiei, cu toate căși puteau atrage dușmănia primejdioasă a Angliei, când aveau acumia pe brațe pe aceea a Rusiei și a Franției—aceste împrejurări ne dovedesc că declararea de războiu a Germaniei contra Franției era de mult plănuită și că Germanii s'au folosit de momentul priincios pentru a o pune în lucrare.

Ei au fost îndemnați spre acest început mai ales prin destăinuirile nepatriotice ale senatorului Humbert asupra nepregătirii războinice a Franției, întărite prin mărturisirea tot atât de neînțeleasă a ministrului ei de războiu. Apoi Germania se așteptă la un atac al Rusiei contra Austriei, de care era să se folosască pentru a paraliza pe marele Imperiu Slav, aliatul Franției, încât îi convenia mai bine de a porni lupta alături cu Austria decât izolată.

Dar Germania oare nu avea destul de luptat contra acestor doi rivali, în orice caz destul de puternici, și mai trebuia să se încurce oare și cu Anglia? Se spune însă că ea avea un mare interes strategic, acel de a intra în Franția prin nordul ei, care înfățișază întărituri și cetăți mult mai slabe decât lanțul răsăritului. S'a hotărât deci să treacă prin Belgia. Dar această țărișoară tot atât de inimoasă pe cât este de înalt civilizată, deși mică în întindere, era declarată neutră prin un tratat încheiat de întreaga Europă. Germania trebuia să cunoască apoi spiritul de neatârnuare care însufletește pe Belgieni și iubirea cea mare pe care o au pentru micul lor Stat, așa de minunat organizat. Mai trebuia să știe în sfârșit că Anglia era în deosebi interesată la menținerea neutralității belgiene, ca unul ce Belgia și Olanda apăra existența Regatului Britanic, și că stăpânirea Germaniei în aceste două țărișoare ar fi creat pentru Anglia un pericol imediat, prin întinderea Germaniei în Marea Nordului.

Cererea de trecere a armatelor germane prin Belgia a fost răspinsă, și atunci imperiul German nu a șovăit să

violeze neutralitatea acelei țări, lucru la care aceasta din urmă s'a opus cu putere și într'un chip așa de viu, încât Germanii au trebuit să irosască multe puteri și mai ales să piardă mult timp spre a-i zdrobi împotrivirea. Acum dacă chiar s'au apropiat de Franție, lucrul s'a întâmplat numai după asediuri grele și lupte cumplite, date afară de teritoriul francez, care le-au împuținat armata, le au deteriorat materialul de războiu și le-au întârziat intrarea lor în Franția. Chiar dacă au intrat acum în ea, Germanii sunt slăbiți și întârziati.

Correspondentul militar al Times-ului observă însă cu mare dreptate că planul Germanilor eră de a zdrobi repede Franția, pentru a se întoarce apoi asupra Rusiei reținută până atunci de Austria.

Acest plan nu a izbutit. Până să zdrobiască împotrivirea Belgiei, Francezii au avut timp să se adune în număr îndestulător de mare și de acum înainte până să răpună împotrivirea Franției, Rușii au timpul, după ce vor bate pe Austriaci care nu le pot opune puteri egale, să amenințe Berlinul, și atunci Germanii fiind nevoiți să respingă pe Ruși, vor slăbi atacul contra Franției. Noi credem deci că chiar ca strategic, atacul Belgiei a fost o greșală, de oarece a consumat multe efortări războinice contra unui Stat ce nu eră în scopul Germaniei de a se lua la luptă cu el. Dacă Germanii poate au urmărit anexarea Belgiei, aceasta ar fi fost o urmare a victoriei lor contra Franției și nu trebuia să înceapă cu dânsa, pe lângă că le-a adus pe brațe și primejdioasa dușmănie a unui puternic popor maritim.

Acuma dușmănia Angliei poate să coste mult pe Germani; întâiu, riscă să piardă toate coloniile lor pentru cari s'au strădănit și au cheltuit atât de mult; al doilea poate s'o inchidă cu totul dinspre mare și să'i taie mijlocul de a se aproviziona, cunoscut fiind că Germania nu poate trăi numai din producția ei alimentară; poate s'o flămânzască și să o reducă astfel mai bine decât prin operații războinice; al treilea, poate s'o sărăciască împiedicând comerțul ei cu lumea întreagă de peste mări, iar Germania nu poate răzbi flota engleză care e de 3 ori mai puternică decât a ei.

Nu se poate ști cum vor decurge evenimentele. Probabilitatea este însă că planul Germaniei neizbutind, efectele lui calculate să dea de greș.

Să vedem acum ținuta statelor neutrale: Italia și România, interesele lor și linia de purtare pe care, după toate aparențele, vor ține-o.

Italia a făcut parte timp de 20 de ani, dela 1883, din Tripla Alianță. După cât s'a răsuflat din acest tratat, se vede că el eră numai defensiv, îndatorând pe aliați ași veni unul altuia în ajutor în caz de atac al unuia din ei de către un stat străin. Este deci învederat că nu putea fi aplicabilă îndatorirea ajutorului în caz de războiu ofensiv, și de aceea Italia a întimpinat contra cererei de sprijin a Austriei, că ea nu a fost înștiințată despre condițiile în care s'a încheiat războiul, întimpinare ce nu ar fi putut fi făcută, în cazul când Austria ar fi fost atacată de o putere. Germania care declarase și ea războiu Rusiei și Franței, putea tot atât de puțin să ceară intervenirea Italiei, și de aceea Italia a rămas neutră. Dar această ținută a Italiei mai are și alte motive. Ca una ce fusese în alianță cu Austria și Germania, ar fi șezut reu să lucreze alătura cu Tripla Înțelegere; căci dacă Italia nu putea fi îndatorită a se pune la îndemâna aliatelor ei în un războiu ofensiv, cum ar fi îndreptățit ea o dușmănie fățișă cu foastele ei aliate?

Aceste două îndemnuri au făcut pe Italia să rămână neutră; dar este evident că neutralitatea a fost îmbrățișată de Italia *numai pentru a nu se plecà în partea foștilor ei aliați*. Eră un act de politeță către ei, și nu o lipsă de interes către ambele părți, care a împins pe Italia a nu îmbrățișa cauza nici a uneia din părțile beligerante. Dacă Italia ar fi ascultat numai de glasul interesului, ea ar fi fost, dela început chiar, alătura cu Tripla Înțelegere.

Să vedem cum e situația României. Țara noastră nu a avut cinstea de a fi recunosentă ca un membru al Triplei Alianțe. Ea eră mai mult proteguita ei și gravită în sfera ei de acțiune. Au venit însă împrejurările în care alianța celor 3 state s'a desfăcut deasupra capului României; aceasta în timpul războiului între foștii aliați balcanici, în care România a intervenit cu mare putere și autoritate în afacerile de peste Dunăre, *în contra voinței manifeste a Austro-Ungariei, dar cu încuviințarea Germaniei și a Italiei*; ceea ce s'a văzut mai ales în chestia cea gravă a cererei de revizuire a tratatului de București, revizuire sprijinită de Austro-Ungaria și Rusia la început dar mai în urmă numai de Austro-Ungaria, pe când Franția,

Germania și *Italia* o combăteau. Această politică de emancipare a României de Austria scotea deci pe țara noastră din legăturile de supunere și de ascultare la îndrumările Triplicei. Aceiași politică urmărim și acuma, de când cu izbucnirea războiului austro-sârb. După dreptate, noi care susținuserăm totdeauna cu cea mai mare căldură neatingerea tratatului de București, deci a raporturilor de putere stabilite între Statele balcanice, ar fi trebuit să pornim întru apărarea Sârbiei contra Austro-Ungariei care, prin războiul declarat, tindea învederat la modificarea raportului de putere stabilit în folosul Sârbiei prin tratatul de București. Nu am putut face aceasta din mai multe motive, între care cel de căpetenie a fost, ca și la Italia, faptul că până atunci nu numai că fuseserăm în legături cu Triplicea, dar chiar din această apropiere se încheaseră legături de prietenie între Regele nostru și Împăratul Francisc Iosef, care legături unite cu acele de familie ce unesc pe domnitorul României cu capul Imperiului German, în inima căruia bate același sânge și se aprind aceleași simțiri, eră invidiat greu pentru România de a se arunca în tabăra dușmană Austro-Germaniei.

De altfel simțimântele noastre ne împing cu toatele în contra acestei dualități politice. Cum am spus-o mai sus, Imperiul Habsburgilor ascultă acuma numai de îndrumările ungurești și întreaga lui politică să scaldă în apele maghiare. Ungurii au interes de a zdrobi pe Sârbi și pe Români. Ei ne-au combătut pe sub mână în acțiunea balcanică și au cerut revizuirea tratatului dela București. Ei caută să nimiciască pe frații noștri de peste munți; ei s'au silit totdeauna să împiedice desvoltarea Statului nostru și să înghită pe Români din regatul lor. *Cum putem noi simpatiza ca călăii neamului nostru?* Cum putem noi deci dori mântinerea aceluși organizmu politic care, prin existența lui, constituie pentru noi o primejdie, dar din desfacerea căruia am întări statul nostru cu aproape întreaga lui temelie istorică? *Și interesul nostru este deci, ca și în acel al Italiei, ca Austro-Ungaria să dispară și să se desfacă în elementele ei constitutive.*

Prin urmare aceiași situație delicată și șovăitoare a silit pe Români ca și pe Italieni să îmbrățișeze politica de neutralitate; nu că doar aceste popoare nu ar avea interese de a pași contra dualității austro-germane, ci fiindcă, prin neutralitate, scăpăm de nevoia de a merge cu Austro-Ungaria, ceea ce ar fi absolut cu neputință.

Dar această politică identică mai are încă și alte motive hotărâtoare. Și Italia și România au de luat câte ceva dela o putere din ambele tabere războitoare: Italia are de luat dela Franța comitatul Nisei dacă nu și Savoia; iar dela Austria provinciile italiene din imperiul Habsburgilor. Românii au de revendicat dela Ruși Basarabia cea mică și cea mare; iar dela Austro-Ungaria pe Românii din Bucovina și pe cei de peste munți. Interesul ambelor State neutre este însă mai viu și mai mare în contra Austro-Ungariei decât în contra statelor din Tripla Înțelegere. Apoi pe când în privirea Rusiei și a Franței interesele lor sunt despărțite, *ele sunt convergente în ceea ce privește pe Austro-Ungaria*, și acest țel comun unește încă și mai mult pozițiile lor politice.

Credem că starea de neutralitate nu va putea fi păstrată nici de România nici de Italia până la sfârșit. Este vorba acum de a se alege momentul când va fi să o părăsim și în cōtrō ne vom îndrepta pașii.

Și până acum se semnalează în România mai multe fapte care, dacă chiar ar fi numai svonuri, încă ar putea să ne implice în încurcături primejdioase. Așa e cu scrisoarea, de care pomenesc cu mari laude gazetele germane autorizate, ca trimisă de Carol al României către împăratul Wilhelm pentru a-l felicita despre isbânzile sale contra Franței... Nu știm dacă faptul este sau nu adevărat și ne vine chiar greu a-l crede, cu toate legăturile de sânge și de neam între acești doi monarhi; dar el a fost afirmat de organe autorizate ale presei germane ca „Vossische Zeitung” și, *ceea ce este mai important, crezut și exploatat de presa popoarelor adverse*. Este apoi netăgăduit că niște trenuri suspecte au trecut prin România din Germania și cu destinația pentru Turcia, putere ce se știe că este solicitată de Germani contra Rusiei. Se tăgăduște de guvernul nostru că acele trenuri transportau marinari și muniții germane, susținându-se că ele ascundeau în întunecimea nopții și a lipsei de felinare ale vagoanelor numai lucrători germani pentru drumurile de fier din Anadolia. Nu susținem nici noi vreuna din aceste două versiuni, căci ceea ce este de interes este că aceste transporturi care aveau un caracter neobișnuit *au fost suspectate* și aceasta e destul pentru a deștepta în puterile Triplei Înțelegeri ideia că România nu respectă în *realitate* neutralitatea; să se adauge la aceasta exportul însemnat de

grâu și făină făcut din România pentru puterile centrale și acuma chiar în urmă un număr de vagoane de benzină.

S'ar putea crede că aceste deșteptări de bănueli au fost semănate în scopul — urmărit din regiunile superioare — de a ne supune la represalii din partea puterilor Triplei Înțelegeri, și de a ne aruncă astfel dela sine în partea Alianței Indoite. Dar Rusia care este mai direct interesată în cauză, s'a ferit de a cădea în cursa întinsă, și ea s'a mulțumit cu explicațiile date, nefiind în interesul ei de a ne încălca teritoriul, pentru a ne pedepsi de violarea neutralității, întru cât ea *nu voește să facă voia aceasta Ungariei, de a ne aruncă prin o asemenea purtare în brațele ei.*

Tot spre a ne sili a ieși din neutralitate spre ajutorul Duplicei, Germania a cercat să ne atragă în un bloc balcanic alături de Bulgaria și Turcia, în contra Sârbiei, făcând să luciască ochilor noștri perspectiva văii Timocului. Austro-Germania credea, prin această nadă, să ne arunce asupra Sârbiei, și dând acesteia de lucru pe la sud și răsărit, să poată retrage armatele ei spre a își întări frontul către Rusia.

Era firesc lucru să respingem asemenea propunere pe care Asquith ar fi calificat-o de *infamă*, întru cât ne împingea la trădare și la călcarea tratatelor, lucru, pe care popoarele mici nu obișnuiesc a'l practica, lăsând cinstea unor asemenea inițiative numai puterilor celor mari care nu au nevoie de ideea dreptului pentru a trăi, ci se mulțămesc cu faptul puterii brutale.

Răspingerea propunerii constituirii blocului balcanic poate însă avea urmări. S'ar putea ca să fim și noi atacați sau am putea fi amenințați de Bulgari și de Turci, pentru a ne aduce prin spaima unei constrângeri dela sud prin ei, dela nord prin Unguri, la rostirea noastră pentru Dubla Alianță. Noi credem însă că acest mijloc ar avea tocmai efectul contrar. Susținând noi tratatul din București alături de Grecii, am fi aruncați dela sine către sprijinul Rusiei, încât această încercare desperată a Germaniei ar sluji de minune singurei politici raționale ce am putea o urma, în cazul când am fi nevoiți a ieși din neutralitate: alipirea noastră de Tripla Înțelegere.

Să cercetăm înțelesul acestei politici, pe cari noi o credem singura de natură a satisface tendințele noastre

cât și pe acele ale Italianilor, anume alipirea noastră de Tripla Înțelegere și atacul neîntârziat al Austro-Ungariei din părțile ei sudice și apusene.

Mai întâi să privim războiul din punct de vedere obștesc. În favoarea cui se va sfârși el? S'ar părea, după atacul cel furios al Germanilor contra Belgiei și a Franței cea ajutată de Engleji, cum și după izbânzile pe care până acuma oștirile germane le au reputat asupra aliaților, că ele ar prognostica o răpunere a Triplei Înțelegeri. A judecă astfel lucrurile este a pripi încheierea. Deși se vede că Germanii au pătruns în Franța, Francezii însă le rezistă cu succes; apoi un asediu al Parisului ar fi cu neputință în starea de astăzi a armatelor franceze, și mai ales a fortificărei capitalei Franței, și atunci când Rușii înaintează victorioși către Austria și neliniștesc pe Germani dinspre Răsărit. Până să ajungă Germanii înaintea Parisului, primejdia din spre Răsărit va spori într'atâta, încât Germanii vor fi obligați a retrage mare parte din oștirile ce acum apasă Franța, pentru a le îndrepta în contra Rușilor. Franța va putea poate atunci păși la o ofensivă susținută contra Germanilor, și care unită cu înaintarea puhoiului de armată rusească, va prinde pe Germani între două focuri.

Dacă luăm în privire și războiul cu Anglia care cum am văzut poate aduce asupra Germaniei cele mai mari greutăți, atunci o izbândă a Duplicei contra Triplei Înțelegeri devine mai mult ca problematică.

Dar mai este de luat în privire și altă împrejurare care a fost băgată de samă de un scriitor militar italian. După acesta, greul războiului întreprins de Germania cu atâtă încredere nu este acel cu Franța, ci acel cu Rusia și Anglia. Lupta cu Franța va avea mai mult efectul de a toci și a istovi puterile germane. În adevăr pe Franța o poate ataca în țara ei chiar, și deci panându'i în primejdie existența să o silească a se plecă. Dar Franța nu luptă ca în 1871 singură contra Germaniei și aceasta, pentru a ieși deplin biruitoare trebuie să mai zdrobiească pe Rusia și pe Anglia. Rușii și Englezii însă, împreună, pot duce războiul cât le va plăcea, putând în totdeauna ataca și neputând fi atacați. Germanii însă nu sunt în stare să susțină un războiu îndelungat, din cauză că împiedicarea importului alimentelor poate să aducă în așa de mare lipsă populația cea deasă a Germaniei, încât a-

cest imperiu să sufere soarta unei cetăți asediate și re-duse prin foame.

Dar se va spune că Austro-Ungaria, fiind aliata Germaniei, îi aduce o însemnată sporire de putere. În adevăr, până acuma intervenirea Austro-Ungariei contra Rusiei a împiedicat înaintarea Rușilor spre Berlin. Dar lucrul se va menține oare până la sfârșit?

Tocmai aici se poate vedea ce valoare imensă ar avea pentru hotărârea războiului, ieșirea din neutralitate a Italiei și a României și aci stă tocmai cheea problemei ce ne-am propus să deslegăm.

Intr'adevăr să presupunem că Italia pe deoparte, România pe de alta ar lovi Austro-Ungaria cu cel puțin 1.500.000 de oameni, armată de mâna întâi. Austro-Ungaria ar fi silită a trimite trupe puternice la granița ei sudică și vestică, trupe pe care nu le poate avea, decât retrăgând pe acele opuse până acum Rușilor în Galiția și Bucovina. Rușii apărați de atacul austro-ungar, ar putea trimite toate puterile lor contra Germanilor care ar fi nevoiți a părăsi sau a slăbi atacul îndreptat către Franța. Aceasta ar putea lua ofensiva și strânge, prin înaintarea ei, pe Germani între două focuri. Apoi pătrunderea Italie- nilor prin vest și a Românilor prin sud și est ar aduce imediat revoluția regiunilor italiene și române. Austria astfel desmembrată și Germania slăbită ar trebui să închi- ne steagul și să primească condițiile de pace impuse la Londra, unde de pe acum prevăd Englezii că ea are să fie dictată.

Ce ar putea câștiga Italia și România nu avem ne- voe să mai arătăm. Ambele țări și-ar rotunji teritoriile cu părțile stăpânite până acum numai în virtutea dreptului pumnului de Austro-Ungaria, și agonisitele dobândite de Italia și de România le-ar rămânea pentru totdeauna, în- tru cât Austro-Ungaria desfăcându-se, ar înceta de a mai exista. Din potrivă sporirile de țări ce se pun în perspec- tivă Italiei și României de către Dubla Alianță, pentru a ne ademeni a ne alipi pe lângă ea, sunt numai niște în- șelătoare mirajuri, de oarece *nici Franța, nici mai ales Rusia, nu pot fi nimicite prin un războiu, și împrejurările viitoare ar putea totdeauna să facă să pierdem înapoi părțile anexate acuma din ele.*

Apoi dacă cele mai mari probabilități sunt pentru

izbânda finală a Triplei Înțelegeri, iar Italia și România pot câștiga mult și sigur numai prin răpunerea Dublei Alianțe, ce împrejurări ne pot împiedica oare de a lua această hotărâre mântuitoare?

«Noua Revistă Română», 28 Septembrie 1914.

